

Масштаб

6 класс

Эу

Әминә

Нәрсә ул масштаб һәм ничек кулланырга икәнен
Әминә безгә аңларга булышыр.

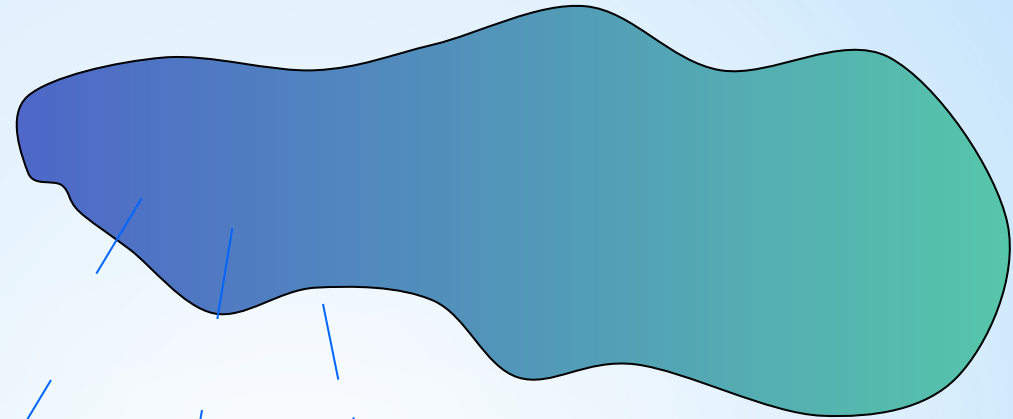
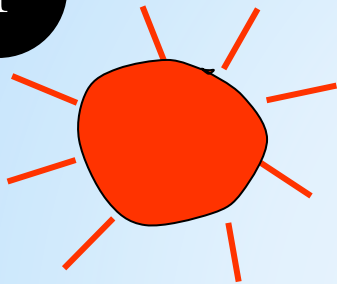
- 1) Чагыштырма дип нәрсәне атыйлар...
- 2) Чагыштырма беренче сан икенчесеннән ничә тапкыр . . . яисә . . .

Мәсьәләне чишегез:

Тычканның массасы 200 грамм, ә филнең массасы 4 тонна. Кайсының массасы зуррак һәм ничә тапкырга?

T

Хатаны табығыз

Тычканның массасы 200 грамм, ә филнең массасы 4 тонна. Кайсының массасы зуррак һәм ничә тапкырга?

$$200 : 4 = 50 \text{ (р.)}$$

Жавап: тычканның авырлығы филдән 50 тапкыр зуррак.

Үлчәү берәмлекләре

$$1 \text{ т} = 1000 \text{ кг}$$

$$1 \text{ кг} = 1000 \text{ г}$$

$$1 \text{ км} = 1000 \text{ м} = 1000000 \text{ мм}$$

$$1 \text{ м} = 10 \text{ дм} = 100 \text{ см}$$

$$1 \text{ дм} = 10 \text{ см} = 100 \text{ мм}$$

$$1 \text{ см} = 10 \text{ мм}$$

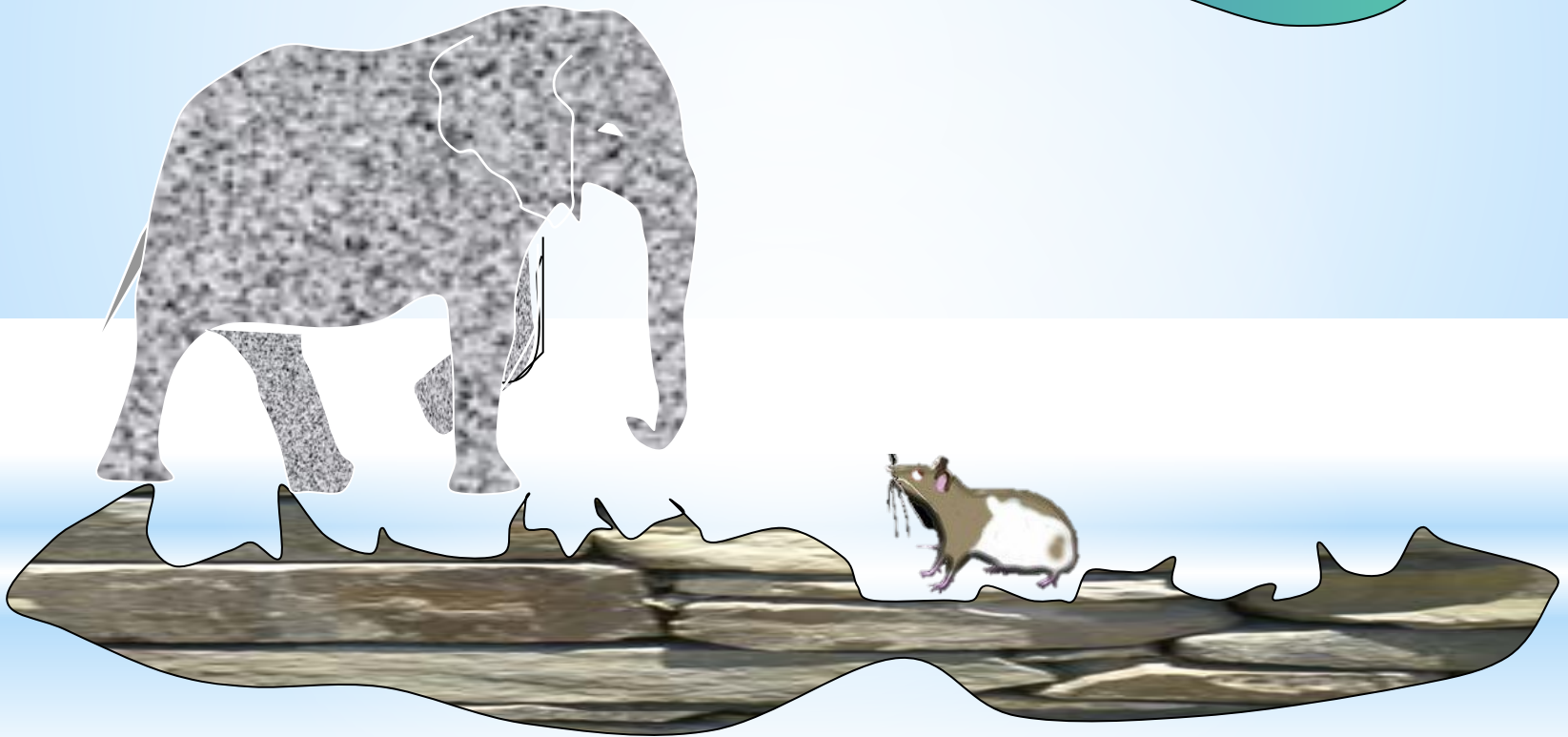
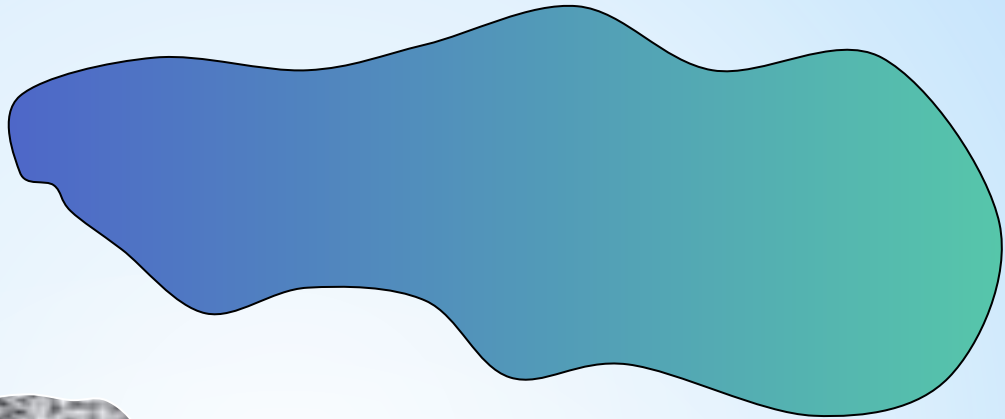
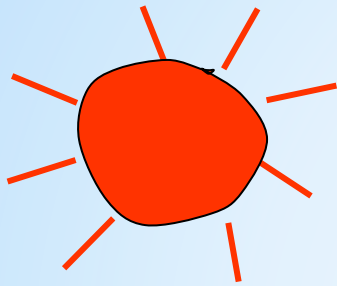
Тычканның массасы 200 грамм, ә филнең массасы 4 тонна. Кайсының массасы зуррак һәм ничә тапкырга?

$$4 \text{ т} = 4000000 \text{ г}$$
$$4000000 : 200 = 20000 \text{ (р)}$$

**Жавап: филнең массасы
тычканнан**

20 000 тапкырга зуррак

Төсле диктант

**Чагыштырманың дөрөслеген
тикшергез:**

$125 \text{ к } 4$ $125 : 4 = 31 \frac{1}{4}$ яки $31,25$

жавабы дөрөс булмаган
 $8,4 \text{ к } 3$ $8,4 : 3 = 2,8$

Төсле карточканы

күтөргөз $2,4 : 1,2 = 2$

$\frac{4}{3} \text{ к } \frac{2}{3}$ $\frac{4}{3} : \frac{2}{3} = 2$

Нәрсә ул
масштаб?

Географик карта

*Картадагы кесемтә озынлыгының урындагы тиңдәшле кесемтә озынлыгына чагыштырмасын картаның **масштабы** дип атыйлар.*

Мисал:

картада:

8 см

Урындагы озынлыгы 8 м = 800 см

Чагыштырма

төзик:

$$8 : 800 = \frac{8}{800} = \frac{1}{100}$$

яки 1 : 100

Өгэр картадагы үлчөм урындагы үлчөмнөн кечерек булса, масштаб болай языла:

М 1 : 100

М 1 : 500

М 1 : 1 000 000

Мондый масштабны санлы масштаб диг атайлар.

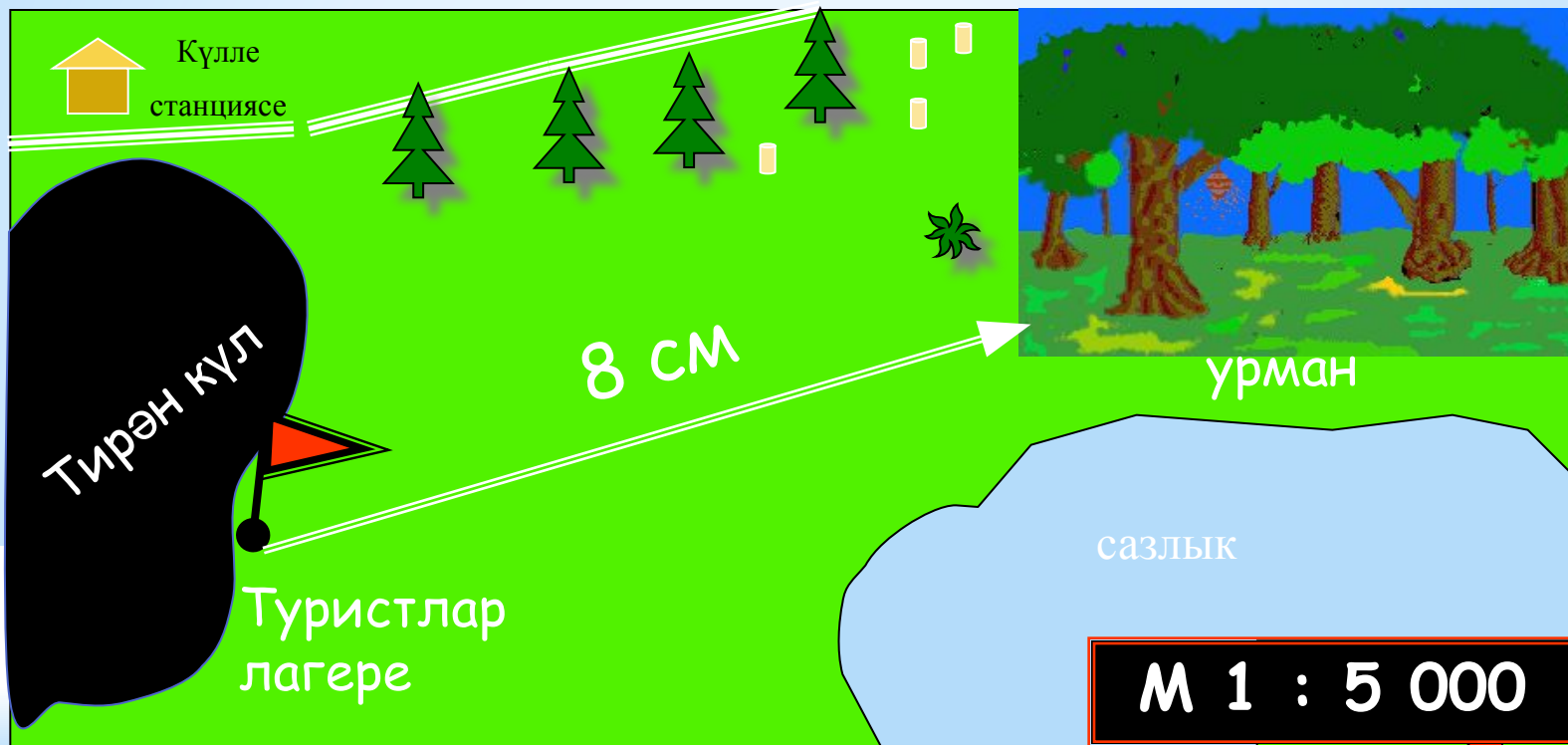
Масштаб 1 : 100

100 тапкырга
кечерәйтелгәнне
күрсәтә

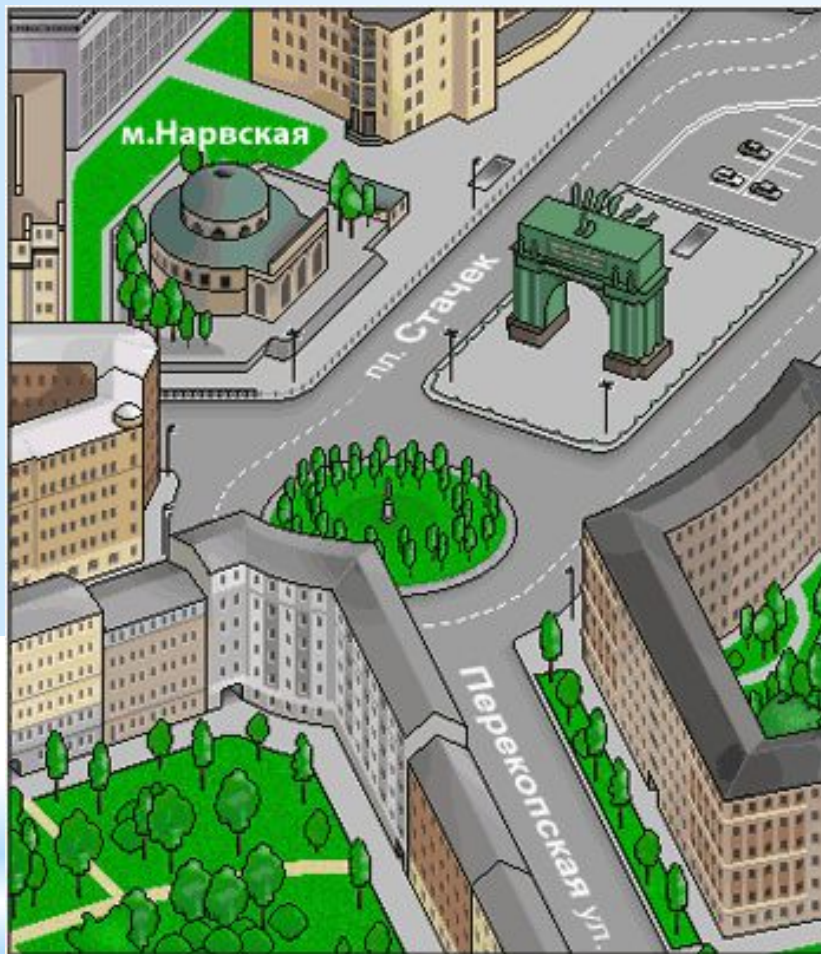
Масштаб 1 : 500

500 тапкырга
кечерәйтелгәнне
күрсәтә.

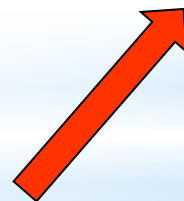

картада булган
үлчәмнәр 5 000 тапкыр
кечерәйтелгән

М 1 : 1 000

картада барлык
үлчәмнәр дә 1 000
тапкыр кечерәйтелгән

М 1 : 600 000

Өгэр урындагы үлчэм картадагы үлчэмнэн зуррак булса, масштаб болай языла.

М 5 : 1

М 500 : 1

М 100 000 000 : 1

Масштаб 5 : 1

5 тапкырга зуррак

икәнен

күрсәтә

Масштаб 500 : 1

5 00 тапкырга зуррак

— икәнен

күрсәтә

Үрмәкүч

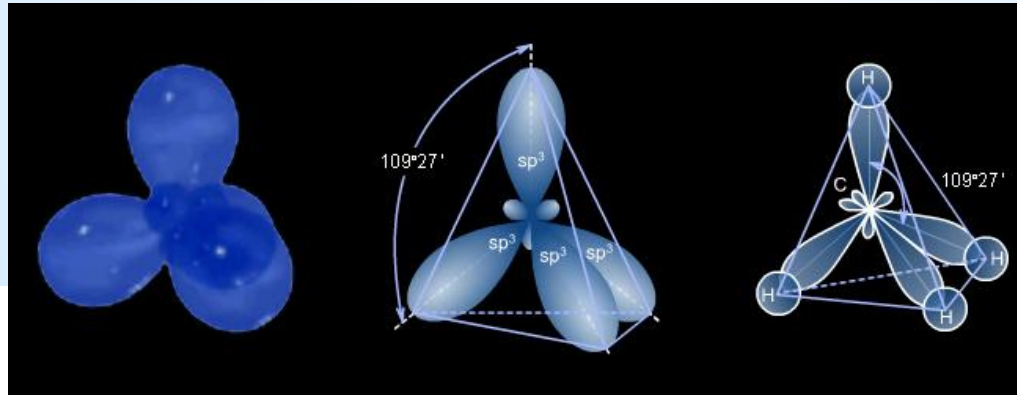

М 5 : 1

Саз газының молекуласы

М 100 000 000 : 1

Сорауларга жавап бирегез:

1 : 100

1 : 500

Кайсы масштаб зуррак?

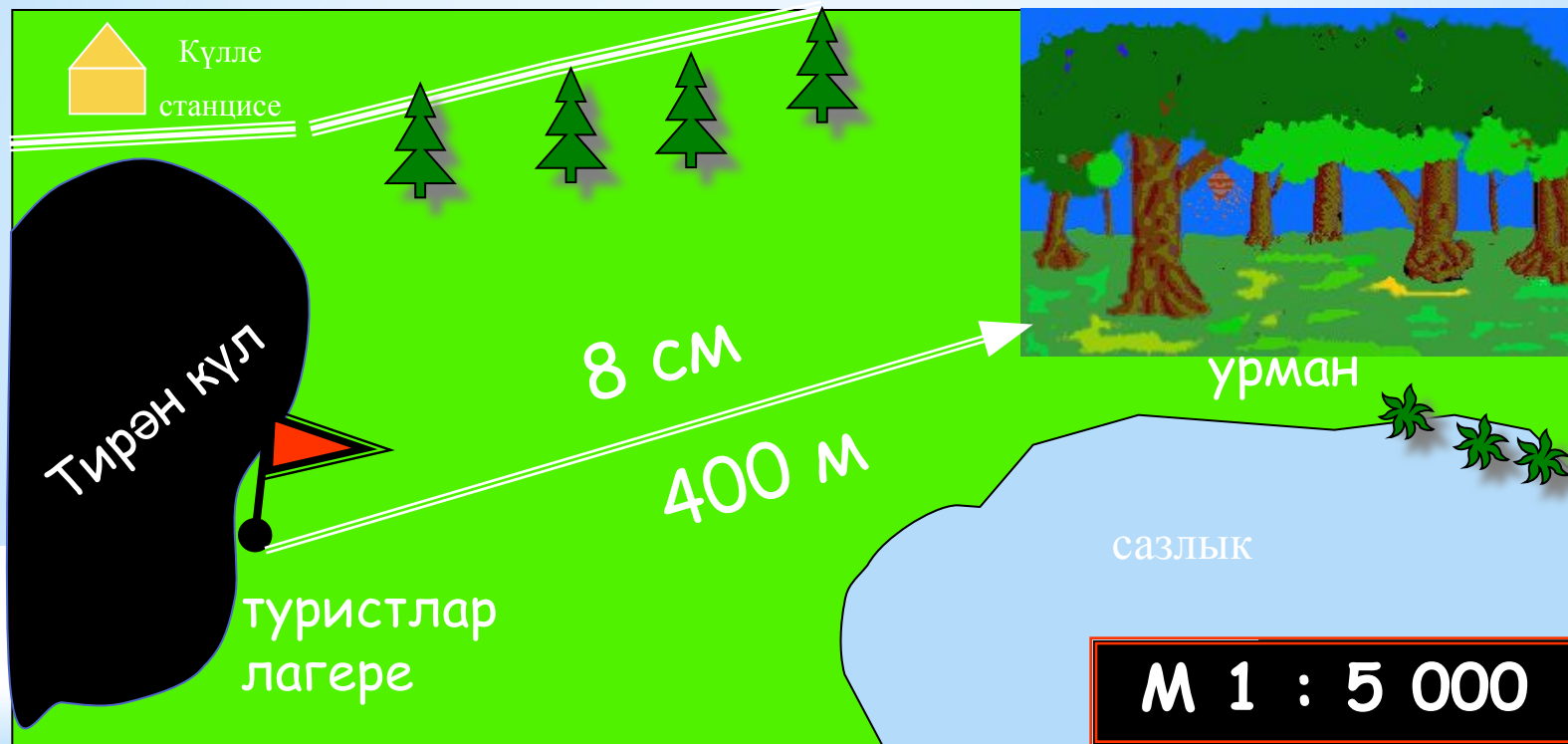

Кайсы масштаблы карта аңлаешлырак?

Әгәр планның масштабы 1:100; 1:500
булса, урындагы озынлык ничә
тапкырга зуррак була?

Туристлар тукталышыннан урманга кадәр ераклык нинди?

$$8 \text{ см} * 5000 = 40\ 000 \text{ см} = 400 \text{ м}$$

Сорауларга жавап бирегез:

1

Әгәр детальләр 30 тапқырға
кечерәйтелгән болса, картаның
масштабы нинди була?

30 : 1

2

Әгәр детальләр 300 тапқырға
кечерәйтелгән болса, картаның масштабы
нинди була?

1 : 300

3

Әгәр детальләр 50 тапқырға
зурайтылған болса, картаның масштабы
нинди була?

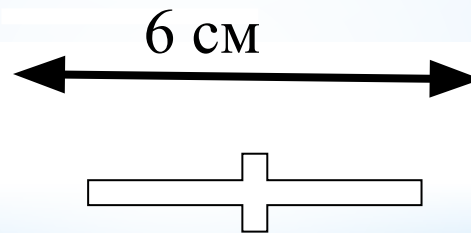
50 : 1

Төсле диктант

Соруларга жавап бирегез:

Детальнең **1:10** масштабында
ясалган сызымдагы озынлығы 6 см га
тигез. Детальнең озынлығы нинди?

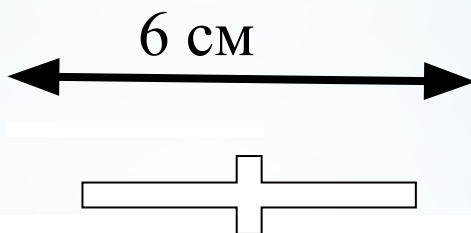
30 см

60 см

6 мм

Детальнең **2:1** масштабында
ясалган сызымдагы озынлығы 6 см
га тигез. Детальнең озынлығы
нинди?

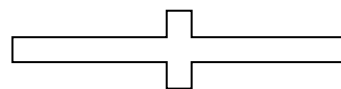
12 см

60 см

3 см

Детальнең озынлыгы 2 см. Әгәр
масштабы **2:1** булса, сызым
озынлыгы нинди булыр?

1 см

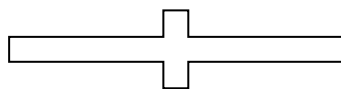
4 см

4 мм

Детальнең озынлыгы 2 см. Әгәр
масштабы **1:5** булса, сызым
озынлыгы нинди булыр?

10 см

4 см

4 мм

Күзләрне ял иттерү

***Масштабы М 1 : 1000 булган
картада Әминәнең дусларына
кадәр ераклык күрсәтелгән.***

***Урындагы ераклыкны табыгыз,
жавапны метрларда күрсәтегез.***

$$12 \text{ cm} * 1000 = 120 \text{ m}$$

$$24 \text{ cm} * 1000 = 240 \text{ m}$$

Зимна

6 cm

$$6 \text{ cm} * 1000 = 60 \text{ m}$$

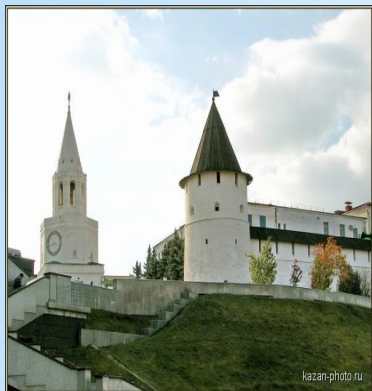
M 1 : 1000

Әминәнең әбисе авылда тора. Әбисе аны кунакка чакырган. “Авил шәһәрдән еракмы соң?” – дип Әминә әбисеннән сорады. “Әгәр поезд белән килсән - 2 сәгать, поездның уртача тизлеге 100 км/сәг.” Әминә картаны алды һәм авылга кадәр ераклыкны үлчәде: ул 5 см га тигез. Картаның масштабы нинди?

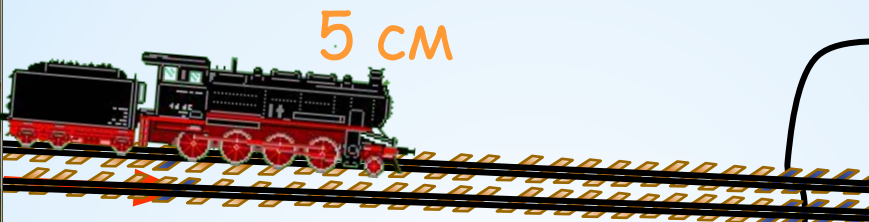
Мәсьәләне чишкәндә поезд юлы туры.

Шәһәр

100 км/ч 2 часа
20 0000 000 см

Авыл

1) $100 \cdot 2 = 200 \text{ км}$ (Әби авылына кадәр ераклык)

$200 \text{ км} = 20\,000\,000 \text{ см}$

2) Чагыштырма төзик:

$$\frac{20\,000\,000}{5}$$

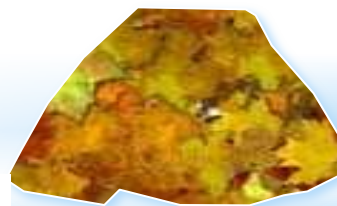
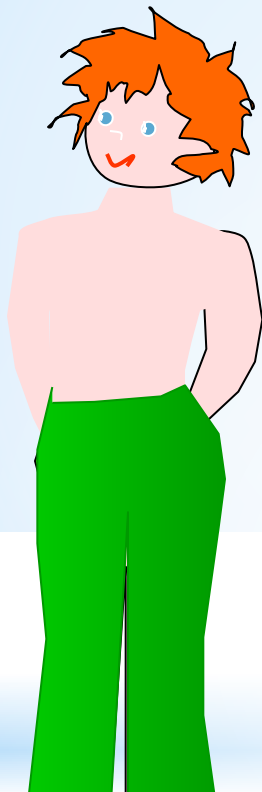
3) Вакланманы кыскарту:

$$\frac{20\,000\,000}{5} = \frac{4\,000\,000}{1}$$

Жавап: картаның масштабы 1: 4 000 000.

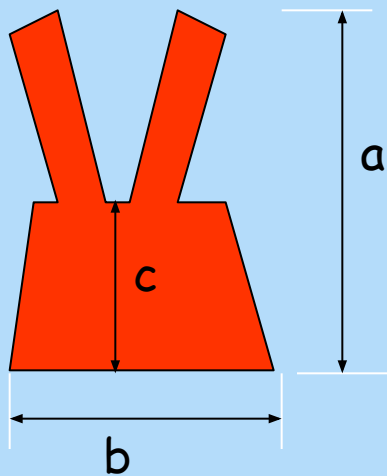
Әминәне киендер!

Өлгене үлчә, а, b, с, кисемтәләре нәрсәгә тигез һәм масштабны кулланып киёмнең үлчәмен сантиметрларда күрсәт.

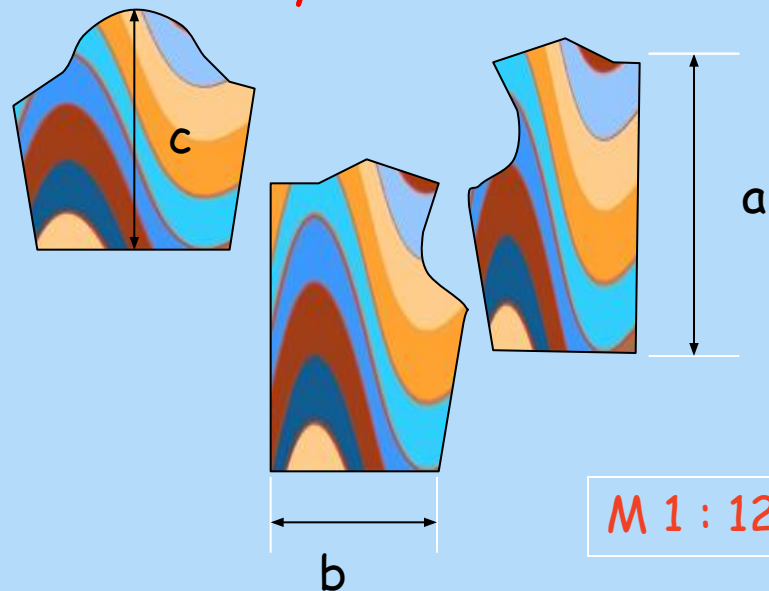
алъяпкыч

М 1 : 12

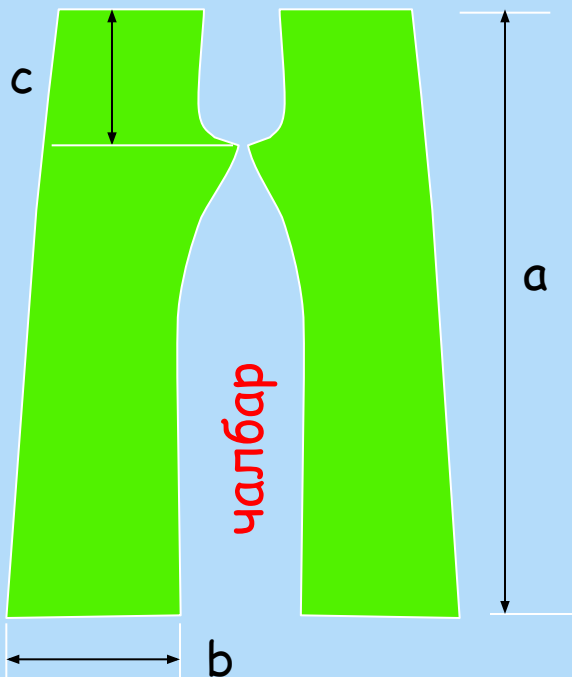
1 вариант

блузка

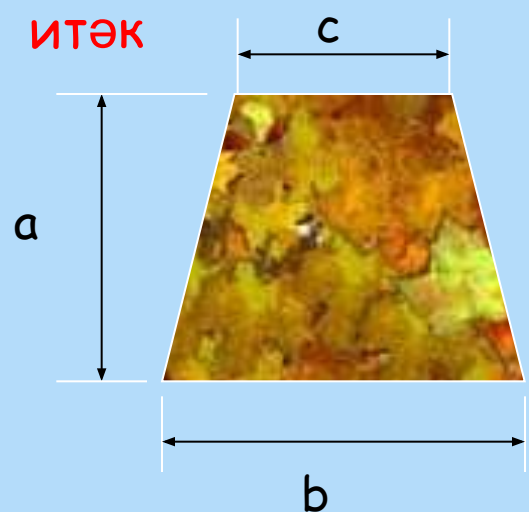
М 1 : 12

3 вариант

М 1 : 12

2 вариант

М 1 : 12

4 вариант

ИТЭК

алъяпкыч 1 вариант

$$a = 48 \text{ мм}; 48 * 12 = 576 \text{ мм} = 57,6 \text{ см}$$

$$b = 36 \text{ мм}; 36 * 12 = 432 \text{ мм} = 43,2 \text{ см}$$

$$c = 22 \text{ мм}; 22 * 12 = 264 \text{ мм} = 26,4 \text{ см}$$

M 1 : 12

блузка 3 вариант

$$a = 40 \text{ мм}; 40 * 12 = 480 \text{ мм} = 48 \text{ см}$$

$$b = 22 \text{ мм}; 22 * 12 = 264 \text{ мм} = 26,4 \text{ см}$$

$$c = 32 \text{ мм}; 32 * 12 = 384 \text{ мм} = 38,4 \text{ см}$$

M 1 : 12

Чалбар 2 вариант

$$a = 80 \text{ мм}; 80 * 12 = 960 \text{ мм} = 96 \text{ см}$$

$$b = 23 \text{ мм}; 23 * 12 = 276 \text{ мм} = 27,6 \text{ см}$$

$$c = 18 \text{ мм}; 18 * 12 = 216 \text{ мм} = 21,6 \text{ см}$$

M 1 : 12

Юбка 4 вариант

$$a = 38 \text{ мм}; 38 * 12 = 456 \text{ мм} = 45,6 \text{ см}$$

$$b = 48 \text{ мм}; 48 * 12 = 576 \text{ мм} = 57,6 \text{ см}$$

$$c = 28 \text{ мм}; 28 * 12 = 336 \text{ мм} = 33,6 \text{ см}$$

M 1 : 12

Өй эше :

I. № 842, 843

II. 845, 846(a)

Рәхмәт, укучылар

Масштабны ничек
кулланырга икәннен
беләбез

Нәрсә ул масштаб

Ике санның чагыштырмасын
ничек табарга икәннен белдек

Үлчәм берәмлекләре куллана беләбез

Математик гамәлләрне чишә беләбез.

